

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 437

**Finanse na rzecz
zrównoważonego rozwoju.
Gospodarka – etyka – środowisko**

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2016

Redakcja wydawnicza: Jadwiga Marcinek
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Magorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach:
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2016

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-592-6

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Jacek Adamek: Ubóstwo w perspektywie islamu – wybrane zagadnienia / Poverty in the perspective of Islam – selected problems.....	11
Agnieszka Alińska: Shadow banking jako element zrównoważonego rozwoju systemu finansowego / Shadow banking as an element of sustainable development financial system.....	22
Kamil Borowski: Finansowanie ochrony środowiska w Polsce przez Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej / Financing of environmental protection in Poland by the National Fund for Environmental Protection and Water Management.....	32
Grażyna Borys: Opłata eksploatacyjna jako kategoria finansowa / Service charge as a financial category.....	42
Krystyna Brzozowska: Multilateralne instytucje finansowe w Europie wobec wymagań zrównoważonego rozwoju / Multilateral financial institutions in Europe towards sustainable development requirements.....	51
Dorota Burzyńska: Inicjatywy klastrowe elementem zielonej gospodarki / Cluster initiatives as an element of green economy.....	63
Michał Buszko, Dorota Krupa: Fundusze sekurytyzacyjne a zrównoważony rozwój rynku finansowego w Polsce / Securitisation funds and sustainable development of financial market in Poland.....	75
Michał Buszko, Dorota Krupa, Damian Walczak: Rynek finansowy wobec starzejącego się społeczeństwa / Financial market towards an ageing society.....	87
Zuzanna Czekaj: Opłata za emisję spalin jako źródło finansowania ochrony środowiska / Fee for issue of exhaust as a source of financing of environmental protection.....	96
Ewa Dziawgo: Zastosowanie opcji forward start w ocenie strategicznych przedsięwzięć proekologicznych / Applying forward start options in the assessment of strategic pro-ecological projects.....	106
Leszek Dziawgo: Ekologiczne fundusze inwestycyjne banków szwajcarskich / Ecological investment funds of Swiss banks.....	115
Leszek Dziawgo, Danuta Dziawgo: Bankowość alternatywna. Społeczna ewolucja biznesu finansowego – wybrane aspekty ekologiczne / Alternative banking. Social evolution of financial business – selected ecological aspects.....	124

Joanna Fila: Zielone mikrofinanse jako element zrównoważonego rozwoju / The green microfinance as an element of the sustainable development.....	132
Magdalena Frasyniuk-Pietrzyk, Magdalena Walczak-Gańko: Świadomość potrzeby planowania emerytalnego / Awareness of the necessity of retirement planning.....	143
Juliusz Giżyński: Europejska Rada Budżetowa jako organ uzupełniający narodowe rady fiskalne w krajach strefy euro / The European Fiscal Board as a body complementing national fiscal councils in the euro area countries.	156
Agata Ibron: Systemy wsparcia odnawialnych źródeł energii w Polsce / The support systems for renewable energy sources in Poland.....	167
Bogna Janik: Dochód–ryzyko w inwestycjach społecznie odpowiedzialnych na podstawie portfeli pasywnych spółek z krajów Europy Środkowo-Wschodniej / Income-risk in value-based investing in Central and Eastern European countries (CEECs) – based on the companies reflected in socially responsible indices	177
Klaudia Jarno: Zaangażowanie Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju w <i>carbon finance</i> w świetle tworzonych przez niego funduszy węglowych i mechanizmów finansowych / Involvement of the International Bank for Reconstruction and Development in carbon finance in the light of its carbon funds and financial mechanisms.....	187
Dariusz Klimek: Fundusz Muncypalny jako instrument finansowania zrównoważonego rozwoju lokalnego / Municipal Fund as the instrument the sustainable local development financing	199
Magdalena Kogut-Jaworska: Pomoc <i>de minimis</i> i jej szczególna rola w systemie pomocy publicznej w Polsce / <i>De minimis</i> aid and its particular role in the system of state aid in Poland	208
Jan Koleśnik: Współczesny bank centralny jako organizacja społecznie odpowiedzialna / Contemporary central bank as a socially responsible organization	222
Dorota Korenik: Spór o odpowiedzialność zewnętrzną współczesnego banku / The dispute on external responsibility of a contemporary bank.....	230
Jolanta Korkosz-Gębska: Rola innowacji ekologicznych w budowaniu przewagi konkurencyjnej województwa świętokrzyskiego / The impact of environmental innovations in a formation of the competitive advantage of the Świętokrzyskie Voivodeship.....	244
Katarzyna Kowalska: Kontrowersje wokół CSR w handlu detalicznym branży FMCG / Controversy over CSR in FMCG retail trade industry.....	252
Danuta Król: Istota zarządzania długiem samorządowym w procesie zrównoważonego rozwoju lokalnego / Essence of local government debt management	261
Dorota Krupa: Wspieranie inwestowania długoterminowego z wykorzystaniem funduszy inwestycyjnych na poziomie UE / Supporting long-term investments with the use of investment funds at the EU level	270

Iwona Lubimow-Burzyńska: Znaczenie edukacji dla wzrostu gospodarczego – przegląd badań / Importance of education for economic growth – a review of research	280
Piotr P. Malecki: Europejski model sprawozdawczości statystycznej w zakresie wydatków na ochronę środowiska i jego zastosowanie w Polsce / European statistical reporting model for environmental protection expenditure and its use in Poland	288
Katarzyna Mamcarz: Dźwignia ceny złota / Gold price leverage.....	299
Teresa Mikulska, Grażyna Michalczuk: Komunikacja w obszarze działań przy wykorzystaniu modelu LBG / Communication within the area of socially responsible activities using the LBG model	309
Katarzyna Olejniczak: Innowacyjne podejście do CSR – ujęcie Vissera / Innovative approach to the CSR – Visser approach	320
Jarosław Pawłowski: Ecorating hoteli odpowiedzią na wymagania konsumentów / Eco-rating of hotels as a response to customers' requirements ..	328
Dariusz Piotrowski: Potencjał wykorzystania sukuk w zakresie zarządzania długiem Skarbu Państwa / The potential for using sukuk in the scope of managing state treasury debt	338
Piotr Podsiadło: Finansowanie pomocy publicznej na ochronę środowiska w Unii Europejskiej – zagadnienia interpretacyjne / Granting of state aid for environmental protection in the European Union – the interpretation problems	348
Tomasz Potocki: Poziom wiedzy finansowej wśród mieszkańców terenów peryferyjnych, zagrożonych ubóstwem / The level of financial literacy among population of rural regions threatened by poverty.....	360
Wiesława Przybylska-Kapuścińska, Magdalena Szyszko: Zrównoważona polityka pieniężna? Ewolucja celów banku centralnego wobec współczesnych wyzwań / Balanced monetary policy? Modern challenges as the central bank's goals	373
Dominik Sadlakowski: Państwowe fundusze majątkowe jako element międzynarodowej strategii gospodarczej na przykładzie Chin / Sovereign Wealth Funds as part of international economic strategy on the example of China.....	383
Beata Sadowska: Strategia Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe a zrównoważony rozwój / Strategy of National Forests Holding vs. sustainable development	393
Małgorzata Solarz: Altruizm a odporność finansowa gospodarstw domowych / Altruism vs. financial resilience of households.....	402
Michał Soliwoda: Zmiany klimatu jako wyzwanie dla zarządzania ryzykiem w polskim rolnictwie / Climate change as a challenge for risk management in Polish agriculture.....	411

Joanna Stawska: Zadłużenie sektora <i>general government</i> a wzrost gospodarczy w kontekście zrównoważonych finansów publicznych / General government sector debt and economic growth in the context of sustainable public finances	426
Dawid Szutowski, Piotr Ratajczak: Emisja komunikatów o działaniach w zakresie społecznej odpowiedzialności a wartość dla akcjonariuszy / The relation between corporate social responsibility activities' announcements and shareholder value.....	436
Paulina Szyja: Kształtowanie gospodarki niskoemisyjnej na poziomie samorządu terytorialnego / Transition to a low carbon economy at the level of local government	447
Magdalena Ślebocka: Rola i znaczenie PPP w finansowaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych / Role and importance of PPP in revitalization projects financing	464
Jerzy Węclawski: Determinanty kształtowania bankowości relacyjnej w odniesieniu do średnich przedsiębiorstw w Polsce / Determinants of relationship banking creation in relation to medium-sized enterprises in Poland ..	473
Stanisław Wieteska: Pozostałości pestycydów w płodach rolnych w Polsce w świetle założeń zrównoważonego rozwoju rolnictwa / Pesticide residues in agricultural crops in Poland in the light of the principles of sustainable development of agriculture	482
Aneta Wszelaki: Znaczenie prawnych zabezpieczeń kredytów w tworzeniu rezerw celowych w bankach / Importance of legal collateral credits in the creation of specific provisions in banks.....	494
Justyna Zabawa: Rozwój i finansowanie odnawialnych źródeł energii. Przypadek gospodarki Niemiec / Development and financing of renewable energy sources. The case of German economy	503
Agnieszka Żołądkiewicz: Ocena poziomu zrównoważonego rozwoju gmin miejskich województwa warmińsko-mazurskiego / Assessment of level of sustainable development of municipalities of the Warmińsko-Mazurskie Voivodeship	513

Wstęp

Zadaniem nauki jest poszukiwanie racjonalnych rozwiązań dla cywilizacyjnych wyzwań współczesnego świata. Jednym z takich kluczowych wyzwań jest także rozwój zrównoważony. Idea zrównoważonego rozwoju jest niezwykle obiecująca, ale z całą pewnością wymaga ogromnego zaangażowania ekonomistów. Nauki ekonomiczne, a w tym dyscyplina nauki „finanse”, podejmują to wyzwanie. Wiele badań, spotkań, konferencji i publikacji służy naukowej analizie oraz praktycznej implementacji zasad zrównoważonego rozwoju we współczesnej gospodarce w zakresie finansów i rachunkowości.

Proces naukowego opracowywania problemu trwa, a społeczna ewolucja biznesu dostarcza ambitnych tematów badawczych. Po latach pracy możemy wskazać zarówno na konkretne sukcesy, jak też i na wiele wątpliwości w zakresie koncepcji zrównoważonych finansów. Materialnym dowodem naukowego wkładu w poszerzanie wiedzy są publikacje. Znaczna część aktualnego dorobku naukowego dyscypliny „finanse” dotycząca zrównoważonego rozwoju jest już od lat regularnie prezentowana w Pracach Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Kontynuujemy ten cykl opracowań.

W niniejszym tomie zebraliśmy wyselekcjonowane artykuły autorów z wielu uznanych ośrodków naukowych w Polsce. Ich tematyka skoncentrowana jest na zagadnieniach finansów i zrównoważonego rozwoju. Przedstawiono w nich doskonale rozważania teoretyczne oraz konkretne przykłady z praktyki gospodarczej. Każdy artykuł stanowi inspirujący materiał naukowy.

Szczególne podziękowania należą się nie tylko Autorom, ale także Recenzentom, którzy podjęli trud oceny nadesłanych materiałów. Jako redaktorzy tomu wraz z Autorami i Recenzentami mamy nadzieję, że poprzez publikację naszego wspólnego dzieła wnosimy istotny wkład w naukowe opracowanie problematyki finansowania zrównoważonego rozwoju.

Leszek Dziawgo, Leszek Patrzalek

Magdalena Kogut-Jaworska

Uniwersytet Szczeciński
e-mail: magdalena.kogut@wzieu.pl

POMOC *DE MINIMIS* I JEJ SZCZEGÓLNA ROLA W SYSTEMIE POMOCY PUBLICZNEJ W POLSCE

***DE MINIMIS* AID AND ITS PARTICULAR ROLE IN THE SYSTEM OF STATE AID IN POLAND**

DOI: 10.15611/pn.2016.437.20

JEL Classification: H2, K3

Streszczenie: Pomoc *de minimis* to szczególny rodzaj wsparcia udzielanego przez państwo podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą. W ramach tej pomocy mogą być finansowane m.in. projekty zasilane środkami unijnymi, specjalistyczne usługi doradczo-szkoleniowe, subsydia podatkowe. Pomoc *de minimis* jest udzielana przede wszystkim na rozwój działalności mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw. Celem artykułu jest wskazanie znaczenia pomocy publicznej jako instrumentu oddziaływania państwa na gospodarkę oraz omówienie roli i głównych przesłanek stosowania pomocy *de minimis* w Unii Europejskiej. Przedstawione także zostaną zreformowane zasady dopuszczalności pomocy publicznej w państwach członkowskich UE z uwzględnieniem rozporządzeń wykonawczych dotyczących pomocy publicznej udzielanej na podstawie zasady *de minimis*. Ponadto w artykule przeprowadzona zostanie analiza systemu wsparcia pomocą *de minimis* w Polsce w latach 2008-2014, ze szczególnym uwzględnieniem wielkości i struktury wsparcia udzielonego przez organy jednostek samorządu terytorialnego.

Słowa kluczowe: pomoc publiczna, pomoc *de minimis*, finanse publiczne, jednostki samorządu terytorialnego, przedsiębiorstwa.

Summary: *De minimis* aid is a particular kind of support provided by the state to economic operators. This aid can be granted to finance, among others, the projects co-financed with UE funds, specialized advisory and training services, tax subsidies. *De minimis* aid is provided first of all for the development of micro, small and medium-sized enterprises (businesses). The aim of this article is to point out the significance of the state aid as an instrument of the state influence on the economy and to discuss the role and the main conditions for the application of *de minimis* aid in the European Union. In particular the reformed rules on admissibility of the state aid in Member States of the European Union will be presented, taking into account implementing regulations concerning state aid granted on the basis of *de minimis*. Moreover, the support system of the *de minimis* aid in Poland in the years (period) 2004-2014 will be analysed in the article, taking into account the size and structure of support provided by local government bodies.

Keywords: state aid, *de minimis* aid, public finance, self-government units, enterprises.

1. Wstęp

Zarówno w rzeczywistości gospodarczej, jak i w literaturze przedmiotu prowadzone są dyskusje na temat roli państwa w sytuacjach nadzwyczajnych, np. podczas kryzysu ekonomicznego, jak również w ustabilizowanej gospodarce, w warunkach korzystnej koniunktury. Nie brakuje zwolenników „państwa – nocnego stróża”, jak również zwolenników „państwa opiekuńczego” aktywnie ingerującego w mechanizmy rynkowe [Osiałyński 2009]. W powyższym kontekście wydaje się, że choć pomoc publiczna generalnie powinna być zakazana, to istnieją sytuacje w gospodarce, w których rola państwa wspierająca mechanizm rynkowy i wpływająca na decyzje uczestników obrotu gospodarczego może być uznana za dopuszczalną. Środki prawne, które wówczas są wykorzystywane, mają na celu uporządkowanie konkurencji, pobudzenie rozwoju społeczno-gospodarczego, hamowanie negatywnych zjawisk gospodarczych.

Pomoc *de minimis* stanowi szczególną formę wsparcia publicznego. Uznaje się bowiem, że ze względu na swoją małą wartość nie powoduje ona zakłócenia konkurencji w wymiarze unijnym. Pomoc *de minimis* jest dopuszczalna z mocy prawa, a zatem zwolniona z obowiązku notyfikacji pod warunkiem spełnienia wszystkich rygorów zawartych w szczegółowych rozporządzeniach Komisji Europejskiej.

Celem artykułu jest wskazanie znaczenia pomocy publicznej jako instrumentu oddziaływania państwa na gospodarkę oraz omówienie roli i głównych przesłanek stosowania pomocy *de minimis* w Unii Europejskiej. Przedstawione zostaną także zreformowane zasady dopuszczalności pomocy publicznej w państwach członkowskich UE z uwzględnieniem rozporządzeń wykonawczych dotyczących pomocy publicznej udzielanej na podstawie zasady *de minimis*. Ponadto w artykule przeprowadzona zostanie analiza systemu wsparcia pomocą *de minimis* w Polsce w latach 2008-2014, ze szczególnym uwzględnieniem wielkości i struktury wsparcia udzielonego przez organy jednostek samorządu terytorialnego.

Realizacja celu głównego ukierunkowana będzie na weryfikację tezy opartej na stwierdzeniu, że wraz ze zwiększeniem się roli środków unijnych w finansowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego pomoc *de minimis* wykazuje tendencję wzrostową, stanowiąc tym samym impuls do wzrostu poziomu przedsiębiorczości w polskich regionach. Celom badawczym podporządkowany zostanie układ i treść opracowania. Część teoretyczna zawierać będzie przegląd uwarunkowań prawnych udzielania pomocy o charakterze *de minimis*, natomiast część empiryczna stanowić będzie syntetyczną analizę wielkości i struktury tego wsparcia przedstawioną w układzie instytucjonalnym i przestrzennym (regionalnym).

Dane statystyczne pochodzić będą z Raportów Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów dotyczących pomocy *de minimis* udzielonej w Polsce w analizowanym okresie. Zastosowane w opracowaniu metody badawcze to głównie analiza aktów prawnych i analiza statystyczna.

2. Pomoc publiczna a pomoc *de minimis* – istota zagadnienia

Fundamentem polityki Unii Europejskiej dotyczącym pomocy publicznej jest zapis zawarty w art. 107 ust 1 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, który stanowi, że „[...] wszelka pomoc przyznawana przez Państwo Członkowskie lub przy użyciu zasobów państwowych w jakiegokolwiek formie, która zakłóca lub grozi zakłóceniem konkurencji poprzez sprzyjanie niektórym przedsiębiorstwom lub produkcji towarów, jest niezgodna ze wspólnym rynkiem w zakresie jakim wpływa na wymianę handlową między Państwami Członkowskimi” [Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej z 30 marca 2010]. Przez pojęcie pomocy publicznej należy zatem rozumieć takie przysposobienie korzyści finansowej przedsiębiorcy, które po pierwsze ma selektywny charakter, po drugie pochodzi ze środków publicznych, po trzecie będzie udzielane na warunkach korzystniejszych niż oferowane na rynku, aż wreszcie będzie zakłócało lub groziło zakłóceniem konkurencji oraz wpływało na wymianę handlową między państwami członkowskimi [Woźniak 2010].

Pomoc *de minimis* stanowi natomiast pomoc o niewielkiej wartości, która tym samym nie spełnia przesłanek uznania jej za pomoc publiczną niezgodną z regułami wspólnotowego rynku. Z tego też względu jest szczególną formą wsparcia udzielanego przez państwo z góry uznaną za zgodne ze wspólnym rynkiem i w związku z tym nie wymaga wcześniejszej notyfikacji oraz uzyskania zgody Komisji. Nazwa pomocy pochodzi od łacińskiej paremii *de minimis non curat lex*, co oznacza, że prawo nie troszczy się o drobiazgi. Zasady pomocy *de minimis* są zawarte w rozporządzeniu ogólnym Komisji Europejskiej nr 1407/2013 z 17 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 87 i 88 Traktatu (obecnie art. 107 i 108 TFUE) do pomocy *de minimis* [Rozporządzenie Komisji z 24 grudnia 2013].

W odniesieniu do pomocy *de minimis* Komisja Europejska uznała, że całkowita kwota pomocy przyznanej przez państwo jednemu przedsiębiorstwu nie może przekroczyć 200 tys. euro w okresie trzech lat podatkowych. Natomiast do roku 2014 dla podmiotów gospodarczych działających w sektorze transportu drogowego towarów pułap został ustalony na poziomie 100 tys. euro. Ponadto pomocy *de minimis* nie można było przeznaczyć na zakup pojazdów przeznaczonych do transportu. Od roku 2014 zwiększono pułap dopuszczalnej pomocy *de minimis* dla sektora drogowego transportu pasażerskiego ze 100 tys. euro do 200 tys. euro. Został też rozszerzony katalog beneficjentów: pomoc *de minimis* jest teraz dostępna także dla sektora węglowego.

Cechą charakterystyczną pomocy *de minimis* jest brak określenia celu, na jaki ma zostać przeznaczona. Wymienione pułapy bowiem mają zastosowanie bez względu na formę i cel pomocy oraz na to, czy pomoc przyznana państwu członkowskiemu jest finansowana w całości czy w części z zasobów Unii Europejskiej. Po przekroczeniu wspomnianych pułapów uzyskana pomoc nie podlega zasadom *de minimis*, lecz właściwym uregulowaniom dotyczącym pomocy publicznej [Litwińczuk (red.) 2013]. Pomoc *de minimis* może być udzielana przedsiębiorstwom przez

organy publiczne w ramach programu pomocowego lub jako pomoc indywidualna. Rozporządzenie Komisji Europejskiej wskazuje, że wsparcie może być udzielone przedsiębiorstwom we wszystkich sektorach, z wyjątkiem sektora rybołówstwa i akwakultury, sektora produkcji produktów rolnych, sektora przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych (w niektórych przypadkach), działalności wywozowej oraz do pomocy uwarunkowanej pierwszeństwem korzystania z towarów krajowych w stosunku do towarów sprowadzanych z zagranicy.

3. Reformy zasad udzielania pomocy *de minimis*

Zasadnicze reformy procedur i zasad udzielania wsparcia publicznego w Unii Europejskiej rozpoczęte zostały w roku 2005. Wówczas Komisja Europejska zapowiedziała dostosowanie zasad pomocy państwa określonych w Traktacie, w sposób, który bardziej zachęci państwa członkowskie do współuczestniczenia w realizacji ówczesnie wdrażanej Strategii lizbońskiej poprzez ukierunkowywanie pomocy na zwiększanie konkurencyjności przemysłu europejskiego i tworzenie trwałych miejsc pracy, zapewnienie spójności społecznej i regionalnej oraz poprawę usług publicznych. Kolejne istotne zmiany podjęto w roku 2010 i skierowano na unowocześnienie unijnej polityki w dziedzinie pomocy państwa z uwagi na wejście w życie nowej Strategii „Europa 2020” [Bartoszewicz 2015]. Kompleksowość przeprowadzanej reformy objęła następujące działania wprowadzane na poziomie krajowym i wspólnotowym [Unowocześnienie unijnej polityki... 2012]:

- ustalenie i zdefiniowanie wspólnych zasad mających zastosowanie do oceny zgodności wszystkich środków pomocy ze wspólnym rynkiem, przeprowadzanej przez KE: doprecyzowanie i wyjaśnienie pojęcia pomocy państwa – nowy Komunikat (tzw. *notion of the aid communication*) oraz ustalenie i zdefiniowanie wspólnych zasad (tzw. *common principles*) stosowanych przy ocenie zgodności wszystkich środków pomocy z rynkiem wewnętrznym;
- rewizja i ujednoczenie wytycznych ws. pomocy państwa, w tym m.in. nowe wytyczne ws. pomocy regionalnej, nowe wytyczne ws. pomocy na badania, rozwój i innowacje, nowe wytyczne ws. pomocy na ochronę środowiska, nowy komunikat ws. finansowania o podwyższonym ryzyku (*Risk Capital*), nowy komunikat ws. pomocy w ramach ubezpieczeń kredytów eksportowych, konsultacje ws. pomocy dla portów, nowy komunikat ws. wytycznych lotniskowych, nowe wytyczne ws. pomocy na ratowanie i restrukturyzację, nowy komunikat ws. produkcji kinematograficznych i innych produkcji audiowizualnych (*Cinema Communication*), nowe wytyczne ws. pomocy na sieci szerokopasmowe (*Broadband Guidelines*) oraz nowy komunikat ws. pomocy na realizację ważnych projektów stanowiących przedmiot wspólnego europejskiego zainteresowania;
- rewizja rozporządzenia *de minimis*: nowe rozporządzenie dotyczące *de minimis* ogólnego oraz nowe rozporządzenie dotyczące *de minimis* w rolnictwie;

- zmiany w rozporządzeniu upoważniającym Rady: zmiana rozporządzenia proceduralnego 659/1999; zmiana Rozporządzenia wykonawczego (794/2004) do rozporządzenia 659/1999 oraz zmiana rozporządzenia upoważniającego 994/1998;
- rewizja i rozszerzenie zakresu ogólnego rozporządzenia ws. wyłączeń blokowych: zmiana ogólnego Rozporządzenia nr 800/2008 – projekt nowego rozporządzenia ws. wyłączeń blokowych oraz projekt nowego rozporządzenia ws. wyłączeń blokowych – nowe przeznaczenia pomocy (na podst. nowego rozporządzenia upoważniającego 994/98 przyjętego 22 lipca 2013 r.).

Jak już stwierdzono, szczegółowe zasady udzielania pomocy typu *de minimis* określone zostały w rozporządzeniu Komisji Europejskiej nr 1407/2013 z 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania artykułu 107 i 108 TFUE do pomocy *de minimis* [Rozporządzenie Komisji z 18 grudnia 2013] oraz w rozporządzeniu nr 1998/2006 z 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania artykułu 87 i 88 Traktatu o pomocy *de minimis* [Rozporządzenie Komisji z 15 grudnia 2006]. Rozporządzenie nr 1998/2006 ma zastosowanie od 1 stycznia 2007 do 30 czerwca 2014 r., natomiast rozporządzenie nr 1407/2013 weszło w życie 1 stycznia 2014 r. i będzie obowiązywać do 31 grudnia 2020 r. Zastąpiły one rozporządzenie nr 69/2001, które było podstawą prawną udzielania pomocy *de minimis* do 31 grudnia 2006 r. [Rozporządzenie Komisji z 12 stycznia 2001]. Należy zauważyć, iż w pierwszym półroczu 2014 r. pomoc *de minimis* mogła być udzielana zarówno na podstawie rozporządzenia nr 1998/2006, jak i rozporządzenia nr 1407/2013. Nowe uregulowania dotyczące pomocy *de minimis* są jednak korzystniejsze dla potencjalnych odbiorców tej pomocy [Spychała 2014].

Istotne, a zarazem obecnie obowiązujące zmiany, uznane za korzystne dla beneficjentów pomocy *de minimis*, wprowadziło Rozporządzenie ogólne nr 1407/2013 z 17 grudnia 2013 r. Wprowadzone zmiany są korzystne zarówno dla podmiotów korzystających z pomocy *de minimis*, jak i podmiotów jej udzielających. Podstawowe różnice dotyczą braku konieczności badania sytuacji ekonomicznej przedsiębiorcy – co oznacza *de facto*, że nawet przedsiębiorca będący w trudnej sytuacji ekonomicznej w rozumieniu wytycznych na ratowanie i restrukturyzację od 1 stycznia 2014 r. może skorzystać z pomocy *de minimis*, doprecyzowania zasad dotyczących kumulacji pomocy (w przypadku połączeń i przejęcia przedsiębiorstw, podziału przedsiębiorstwa co najmniej na dwa oddzielne podmioty, kumulacji pomocy w przypadku prowadzenia działalności w sektorach objętych różnymi limitami *de minimis*) oraz wprowadzenia definicji pojęcia pojedynczego przedsiębiorstwa (tzw. pojedynczego organizmu gospodarczego). Ponadto, jak już stwierdzono, dzięki rozporządzeniu zwiększył się pułap pomocy *de minimis* dla przedsiębiorstw sektora drogowego transportu pasażerskiego – ze 100 tys. euro do 200 tys. euro oraz dopuszczono pomoc *de minimis* dla sektora węglowego.

4. Tendencje w stosowaniu pomocy *de minimis* w Polsce

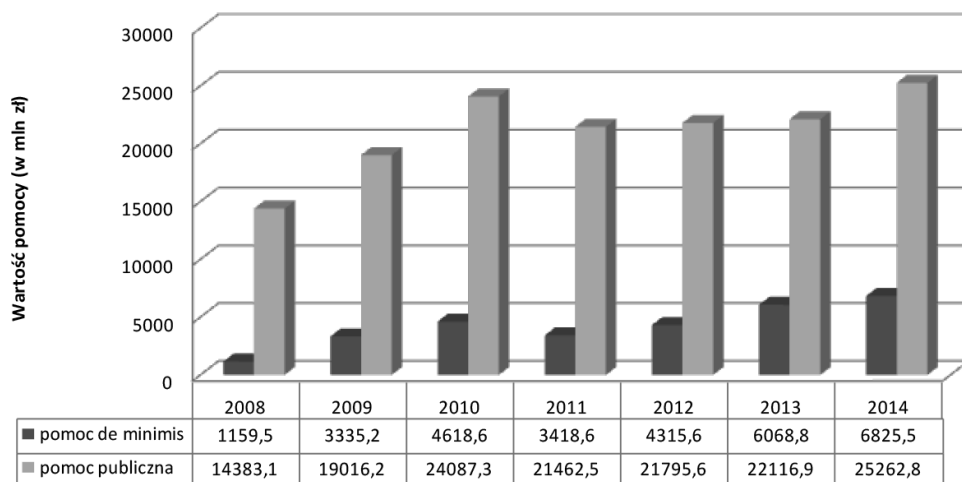
Zakres i znaczenie stosowania instrumentów pomocy *de minimis* przez organy publiczne można określić na kilka sposobów, w tym m.in. poprzez wskazanie na udział wartości pomocy *de minimis* udzielanej przez instytucje sektora publicznego w ogólnej kwocie wsparcia publicznego, poprzez wskazanie na rodzaje i formy wykorzystywanych najczęściej instrumentów czy też poprzez zbadanie struktury podmiotowej określającej podmioty udzielające pomocy w największym zakresie.

Z informacji zgromadzonych w Urzędzie Ochrony Konkurencji i Konsumentów wynika, że pomoc *de minimis* udzielana przez organy publiczne w Polsce stanowi niewielką część ogólnej kwoty pomocy udzielanej przez organy publiczne (por. rys. 1). Analizując lata 2008-2014, należy stwierdzić, że wartość pomocy *de minimis* w Polsce nigdy nie przekroczyła progu 30% pomocy finansowej państwa udzielanej podmiotom prowadzącym działalność gospodarczą. Można jednak sądzić, że ze względu na swoją małą wartość (całkowita kwota pomocy przyznanej przez państwo jednemu przedsiębiorstwu nie może przekroczyć 200 tys. euro w okresie trzech lat podatkowych) pomoc ta jest dość popularna i dotyczy znacznej liczby beneficjentów.

Należy wskazać, że wartość wsparcia *de minimis* w Polsce podlega stałej i dynamicznej tendencji wzrostowej (por. rys. 1). Z wyjątkiem roku 2011 wartość udzielonej pomocy stale wzrastała. Najwięcej pomocy *de minimis* udzielono w roku 2014 (wówczas odnotowano także jej największy wzrost, tj. ok. 12% w porównaniu z rokiem poprzednim). W roku 2014 również liczba beneficjentów pomocy *de minimis* była większa w porównaniu z 2013 r. (o ok. 39 tys.) oraz więcej było podmiotów udzielających pomocy (o ok. 130), co przełożyło się na większą liczbę przypadków pomocy *de minimis* (o ok. 80 tys.) [Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014, s. 8-9]¹.

Stąły wzrost pomocy *de minimis* udzielanej przedsiębiorcom związany był z rozpoczęciem, a następnie kontynuowaniem i udzielaniem pomocy związanej z programami współfinansowanymi ze środków Unii Europejskiej (dotacje z funduszy unijnych), a także z wygaśnięciem niektórych programów, które obejmowały instrumenty wsparcia realizowane po ich zakończeniu jako pomoc *de minimis*.

¹ Około 26-procentowy wzrost wartości pomocy *de minimis* w roku 2012 związany był przede wszystkim z około dwukrotnym wzrostem pomocy udzielanej na podstawie ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, a także ze wzrostem wartości pomocy *de minimis* na doszkalanie młodocianych pracowników udzielanej na podstawie ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Natomiast 41-procentowy wzrost pomocy w 2013 r. w stosunku do roku poprzedniego był spowodowany przede wszystkim zmianą ustawy z 8 maja 1997 r. o poręczeniach i gwarancjach udzielanych przez Skarb Państwa oraz niektóre osoby prawne i rozpoczęciem udzielania pomocy *de minimis* przedsiębiorcom w formie gwarancji przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Rok 2014 był trzecim z kolei, w którym odnotowano wzrost pomocy *de minimis*, choć tym razem wyniósł on tylko ok. 12% w stosunku do roku poprzedniego. Wynikał w największym stopniu ze wzrostu pomocy udzielanej na podstawie ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy; za: [Raport o pomocy *de minimis*... 2015, s. 8-9].

Rys. 1. Wartość pomocy publicznej spełniającej przesłanki art. 107 TFUE i pomocy *de minimis* udzielonej w Polsce w latach 2008-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014].

Pomoc *de minimis*, tak jak i pomoc publiczna *sensu stricto*, udzielana jest przez organy publiczne w różnej formie. Na podstawie wytycznych Komisji Europejskiej można wyróżnić cztery grupy pomocy publicznej i pomocy *de minimis*. Zalicza się do nich w szczególności:

1. Grupa A – dotacje i ulgi podatkowe, które zawierają:

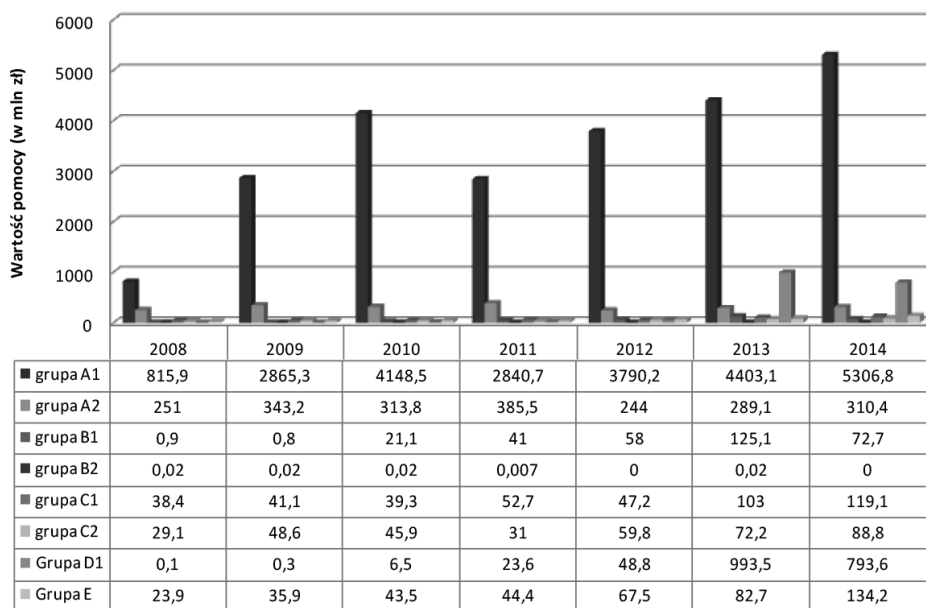
- Podgrupę A1: dotacje, dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych (bezpośrednio dla przedsiębiorców), inne wydatki związane z funkcjonowaniem jednostek budżetowych lub realizacją ich zadań statutowych, refundacje, rekompensaty.
- Podgrupę A2: zwolnienie z podatku, odliczenie od podatku, obniżka lub zmniejszenie, powodujące obniżenie podstawy opodatkowania lub wysokości podatku, obniżenie wysokości opłaty, zwolnienie z opłaty, zaniechanie poboru podatku, zaniechanie poboru opłaty, umorzenie zaległości podatkowej wraz z odsetkami, umorzenie odsetek od zaległości podatkowej, umorzenie opłaty i odsetek za zwłokę z tytułu opłaty (składki, wpłaty), umorzenie kar, oddanie do korzystania mienia będącego własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego i ich związków na warunkach korzystniejszych dla przedsiębiorcy od oferowanych na rynku, zbycie mienia będącego własnością Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego i ich związków na warunkach korzystniejszych od oferowanych na rynku, umorzenie kosztów egzekucyjnych, umorzenie kosztów procesu sądowego, jednorazowa amortyzacja.

2. Grupa B: subsydia kapitałowo-inwestycyjne, w tym:

- Podgrupę B1: wniesienie kapitału do spółki,

- Podgrupa B2: konwersja wierzytelności na akcje lub udziały.
- 3. Grupa C: tzw. miękkie kredytowanie, w tym:
 - Podgrupa C1: pożyczki, kredyty preferencyjne, dopłaty do oprocentowania kredytów bankowych (dla banków), pożyczki warunkowo umorzone.
 - Podgrupa C2: odroczenie lub rozłożenie na raty płatności podatku lub zaległości podatkowej wraz z odsetkami za zwłokę, odroczenie lub rozłożenie na raty płatności opłaty (składki, wpłaty), zaległej opłaty (składki, wpłaty) lub zaległej opłaty (składki, wpłaty) wraz z odsetkami, odroczenie lub rozłożenie na raty płatności kary, odroczenie lub rozłożenie na raty kosztów egzekucyjnych, odroczenie lub rozłożenie na raty odsetek, odroczenie lub rozłożenie na raty kosztów procesu sądowego.
- 4. Grupa D: poręczenia i gwarancje kredytowe, w której wyodrębnia się:
 - Podgrupa D1: poręczenia i gwarancje.
- 5. Grupa E: inne.

W latach 2008-2014 (por. rys. 2) najważniejszą formą pomocy *de minimis* była pomoc zakwalifikowana do grupy A, tj. pomoc w formie dotacji i ulg podatkowych. Jej udział w roku 2014 w porównaniu z poprzednim zwiększył się z 77% do 82% w ogólnej kwocie wsparcia. Najmniejszym odsetkiem odznaczała się pomoc udzie-

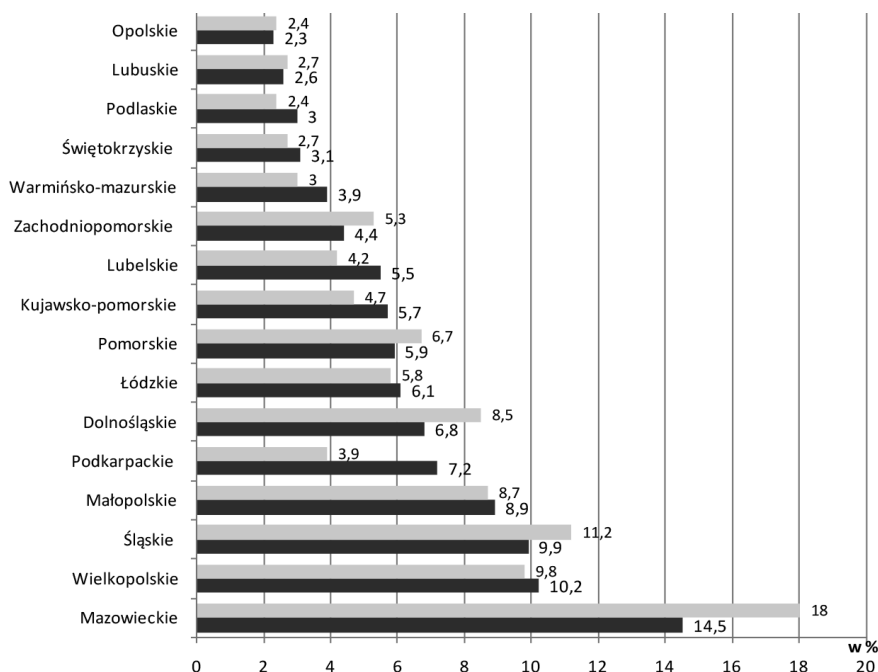

Rys. 2. Wielkość pomocy *de minimis* w poszczególnych formach pomocy w latach 2008-2014

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014].

lana w formie subsydiów kapitałowo-inwestycyjnych (grupa B: 1,1%) oraz pomoc z grupy C, czyli tzw. miękkie kredytowanie (grupa C: 3%). Wartość pomocy *de minimis* z grupy poręczeń i gwarancji kredytowych (grupa D) zmniejszyła się w 2014 r. do niespełna 12%.

Oceniając strukturę pomocy *de minimis* w podziale na konkretne formy, można zauważyć dominację form z podgrupy A1, w skład której wchodzi przede wszystkim dotacje i refundacje. Stanowią one 77,7% całkowitej wartości pomocy *de minimis* udzielonej w roku 2014. Natomiast udział subsydiów podatkowych, takich jak obniżenia podatku lub podstawy opodatkowania, zwolnienia z podatku, umorzenia zaległości podatkowej z odsetkami czy też obniżenie opłat, zawierających się w podgrupie A2 wyniósł zaledwie 4,5%.

Rys. 3. Udział województw w ogólnej wartości pomocy *de minimis* na tle poziomu przedsiębiorczości województw w roku 2014 (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014].

Oceniając wielkość pomocy *de minimis* w układzie poszczególnych województw, warto odnieść się do poziomu przedsiębiorczości charakteryzującej poszczególne województwa, w których udzielano wsparcia (por. rys. 3). Wartość pomocy udzie-

lonej w regionach ustalona została według głównej siedziby przedsiębiorstwa, które otrzymało takie wsparcie².

Poziom przedsiębiorczości województw rozumiany jest tu jako udział przedsiębiorstw prowadzących działalność gospodarczą w danym województwie w ogólnej liczbie przedsiębiorstw zarejestrowanych w Polsce. Miara ta jest o tyle bardziej przydatna, że jest relatywna i odnosi się do realizacji celów gospodarczych, czyli pobudzania przedsiębiorczości. Dokonanie ocen jedynie na podstawie bezwzględnej wartości pomocy *de minimis* mogłoby natomiast okazać się w tym przypadku mniej precyzyjne. Z zestawienia powyższych danych wynika, że w takich województwach, jak: wielkopolskie, małopolskie, podkarpackie, łódzkie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, podlaskie, udział pomocy *de minimis* w ogólnej wartości pomocy *de minimis* przewyższa poziom przedsiębiorczości tych regionów. Sytuacja natomiast wygląda odwrotnie w mazowieckim, dolnośląskim, śląskim, zachodniopomorskim i pomorskim, w których udział łącznej pomocy *de minimis* udzielonej przedsiębiorstwom był niższy od poziomu przedsiębiorczości określonej dla tych województw.

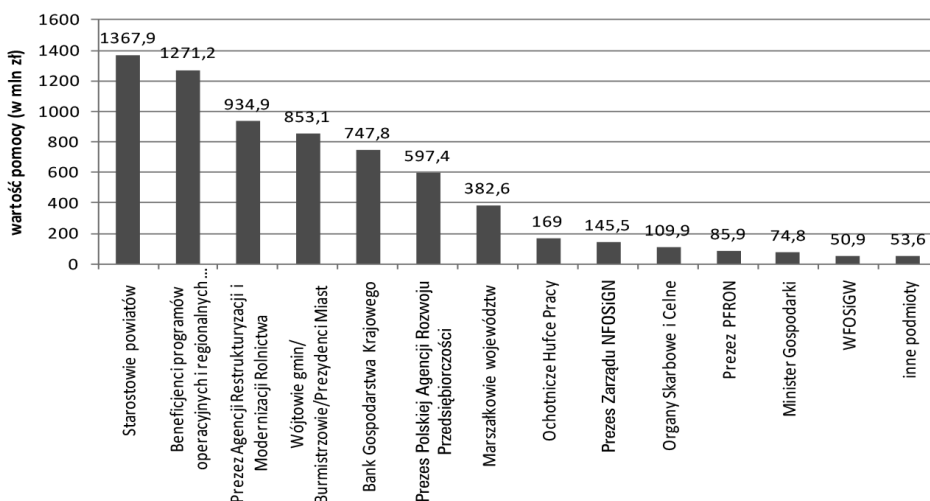
Analizując znaczenie pomocy *de minimis* w systemie wsparcia publicznego w Polsce, należy odnieść się także do struktury podmiotowej (por. rys. 4). Można wskazać, że w grupie 4,1 tys. podmiotów udzielających pomocy w roku 2014 znaleźli się wszyscy marszałkowie województw, 98% starostów powiatów, 89% wójtów gmin, burmistrzów, prezydentów miast, a także 84% organów skarbowych i celnych.

Z przedstawionych danych wynika, że podmiotami udzielającymi największego wsparcia wyrażonego w wartościach bezwzględnych były organy jednostek samorządu terytorialnego. Ogólnie wartość pomocy *de minimis* udzielona przedsiębiorcom przez tę grupę wynosiła 2585,6 mln zł, co stanowiło 37,9% łącznej wartości pomocy udzielonej w roku 2014 w Polsce.

Należy podkreślić, że w ostatnich latach najwięcej pomocy *de minimis* udzielali starostowie powiatów (por. rys. 5). I choć w większości przypadków wartość przekazanego wsparcia z roku na rok ulegała zmniejszeniu, to jednak w ogólnej kwocie pomocy *de minimis* przyznanej w Polsce była bardzo znacząca. W szczególności była to pomoc udzielana przez starostów w formie dotacji bądź refundacji przekazywanych w ramach pomocy na zatrudnienie poprzez różnego rodzaju programy pomocowe³ oraz przez wójtów, burmistrzów gmin i prezydentów miast. Widoczna

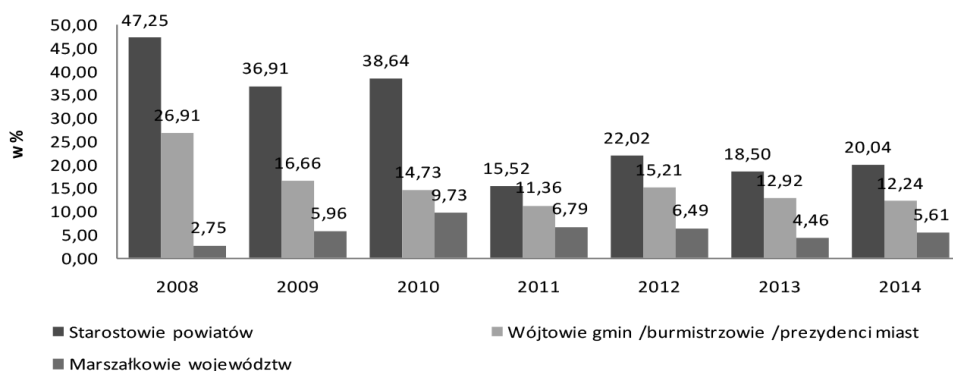
² Należy podkreślić, że w związku z tym, że wiele przedsiębiorstw wybiera duże miasta na swoją siedzibę, wartość pomocy *de minimis* w województwach z tymi miastami może być wysoka. Jednocześnie dojść może także do takiej sytuacji, w której jedno przedsiębiorstwo otrzyma wsparcie w kilku województwach, w których ma swoje oddziały lub filie.

³ W 2014 r. starostowie udzielili największego wsparcia w ramach pomocy na zatrudnienie, tj. 1367,9 mln zł, przede wszystkim w formie dotacji i refundacji udzielanych na podstawie ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy oraz dotacji na podstawie ustawy z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Marszałkowie województw udzielali wsparcia w ramach pomocy na podstawie ustawy z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki

Rys. 4. Pomoc *de minimis* w podziale według podmiotów udzielających pomocy w roku 2014 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014].

Rys. 5. Udział przyznanej pomocy przez organy jednostek samorządu terytorialnego w ogólnej kwocie pomocy *de minimis* (w %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014].

rozwoju. Wójtowie gmin oraz burmistrzowie i prezydenci miast udzielili łącznie 835,1 mln zł pomocy *de minimis*, najwięcej w formie dotacji i refundacji, na podstawie ustawy z 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (342,6 mln zł). Pomocy *de minimis* o znacznej wartości (184,4 mln zł) udzielono także na dofinansowanie kosztów kształcenia młodocianych pracowników na podstawie art. 70b ustawy z 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Jak co roku samorządowe organy podatkowe udzieliły także pomocy *de minimis* o dużej wartości na podstawie ustawy z 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (80,4 mln zł; głównie zwolnienia podatkowe), a także na podstawie Ordynacji podatkowej (67,2 mln zł; przede wszystkim umorzenia zaległości podatkowych); za: [Raport o pomocy *de minimis*... 2015, s. 18].

tendencja spadkowa dotyczyła głównie starostów i wóldarzy gmin, w przypadku bowiem marszałków województw udzielona przez nich pomoc *de minimis* podlegała znaczącym wahaniom.

Możliwość udzielenia dotacji przedsiębiorstwom w samorządach gminnych występuje w ograniczonym zakresie i częściej dotyczy gmin miejskich niż wiejskich. W gminach wiejskich bowiem brakuje dużych zakładów przemysłowych i jeśli mowa o jakimkolwiek wsparciu, to dotyczy ono najczęściej działań związanych z podatkiem rolnym i leśnym. W gminach miejskich, o większym potencjale gospodarczym lokalni decydenci są bardziej skłonni stosować dotacje. Dotowane są zwykle przedsiębiorstwa użyteczności publicznej świadczące usługi na rzecz społeczności lokalnych (np. przedsiębiorstwa przewozowe, przedsiębiorstwa wodociągowe). W odniesieniu natomiast do województw to właśnie dotacje (lub refundacje) mają największe znaczenie.

5. Zakończenie

Ogólna analiza systemu wsparcia pomocą *de minimis* w latach 2008-2014, przeprowadzona w układzie przedmiotowym, podmiotowym i przestrzennym, pozwala stwierdzić, że rola pomocy *de minimis* w ostatnich latach w Polsce rośnie. Znaczenie pomocy *de minimis* jest widoczne zarówno w ocenie wielkości, jak i strukturze wsparcia udzielanego przedsiębiorstwom. Choć porównanie wielkości udzielonej pomocy publicznej spełniającej przesłanki art. 107 TFUE i pomocy *de minimis* prowadzi do wniosku, że tej drugiej udziela się mniej (ze względu na ograniczenie kwotowe wielkości możliwej do otrzymania przez jednego przedsiębiorcę i korzystaniem z tego typu wsparcia przez mniejszych przedsiębiorców), to można zauważyć tendencję wzrostową w jej przyznawaniu. Zależność ta może mieć związek z realizacją wielu programów i inicjatyw kierowanych do sektora przedsiębiorstw a współfinansowanych ze środków europejskich. Śledząc wielkość transferów z Unii Europejskiej do Polski w ostatnich latach (por. tab. 1), można zauważyć, że z roku na rok są one większe, tak jak większe są wartości udzielanej pomocy *de minimis*. Pozwala to pozytywnie zweryfikować postawioną na wstępie pracy tezę, że wraz ze zwiększeniem się roli środków unijnych w finansowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego pomoc *de minimis* wykazuje tendencję wzrostową, stanowiąc tym samym impuls do wzrostu poziomu przedsiębiorczości w polskich regionach.

Oceniając znaczenie pomocy *de minimis* i jej szczególnej roli w systemie pomocy publicznej w Polsce, należy podkreślić, że oba systemy wsparcia publicznego wykazują wiele cech wspólnych. Wyraża się to przede wszystkim w dominacji bezpośrednich wydatków publicznych w formie dotacji i refundacji oraz dominacji prywatnych przedsiębiorstw wśród beneficjentów pomocy. Ważną kwestią jest tu także związek między wielkością udzielonego wsparcia a poziomem przedsiębiorczości. Wnioski w tym zakresie pozwalają stwierdzić, że poziom pomocy *de minimis* udzielonej przedsiębiorcom w poszczególnych regionach w Polsce w ogólnej wartości pomocy *de minimis* jest adekwatny do poziomu ich przedsiębiorczości. Tendencja

ta jest zbliżona w analizowanych latach, a wyższy poziom udzielonego wsparcia w odniesieniu do poziomu przedsiębiorczości województw dotyczy najczęściej tej samej grupy regionów.

Tabela 1. Skumulowane transfery między Unią Europejską a Polską w latach 2008-2014 (w euro)*

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
7 396 372 407	9 258 440 695	11 229 303 573	14 270 627 754	15 439 981 570	15 635 657 282	17 124 602 643

* Uwzględniono transfery z następujących źródeł: Polityka Spójności, Fundusze przedakcesyjne, Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD), Fundusz Spójności (w ramach perspektywy finansowej 2004-2006, w ramach perspektywy finansowej 2007-2013, w ramach perspektywy finansowej 2014-2020), Fundusze Strukturalne (Europejski Fundusz Społeczny, Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej), Wspólna Polityka Rolna (dopłaty bezpośrednie (ARiMR), interwencje rynkowe (ARR), program Rozwoju Obszarów Wiejskich do roku 2013, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, pozostałe transfery WPR, Europejski Fundusz Rybacki do roku 2013, Europejski Fundusz Morski i Rybacki 2014-2020), Instrument „Łącząc Europę” (CEF), przepływy w ramach Działu 3a budżetu UE, Fundusze Migracyjne, pozostałe transfery.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [<http://www.mf.gov.pl/ministerstwo-finansow/dzialalnosc/unia-europejska/transfery-finansowe-polska-ue>].

Podsumowując powyższe rozważania, warto dodać, że zakres pojęciowy pomocy *de minimis* jest bardzo szeroki. Obejmuje ona różnorodne instrumenty wsparcia. Korzyściami, które decydują o tym, że pomoc *de minimis* cieszy się dużą popularnością wśród małych i średnich przedsiębiorstw, są przede wszystkim proste zasady jej udzielania (warunkiem jest nieprzekroczenie przez przedsiębiorcę w ciągu trzech lat określonego limitu pomocy oraz nieznajdowanie się w trudnej sytuacji ekonomicznej), brak powiązania z konkretnym projektem oraz ograniczone możliwości absorpcji kapitału przez sektor MSP w Polsce.

Literatura

- Bartoszewicz A., 2015, *Pomoc publiczna narzędziem polityki spójności UE w ramach multilevel governance na poziomie krajowym i wspólnotowym – doświadczenia i wprowadzane zmiany*, Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 234-246.
- Litwińczuk H. (red.), 2013, *Prawo podatkowe przedsiębiorców*, Wolters Kluwer, Warszawa, s. 843.
- Osiatyński J., 2009, *Wymiary kryzysu. Między praktyczną teorią a wirtualną praktyką*, SGH Warszawa, s. 31.
- Raport o pomocy *de minimis* w Polsce udzielonej przedsiębiorcom w 2014 roku, 2015, UOKiK, Warszawa, grudzień, s. 8-9.
- Raporty o pomocy *de minimis* w latach 2008-2014, UOKiK, <http://www.uokik.gov.pl>.
- Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1407/2013 z 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania artykułu 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy *de minimis*, Dz.Urz. UE L 352 z 24.12.2013 r.

- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1998 z 15 grudnia 2006 r. w sprawie stosowania artykułu 87 i 88 Traktatu do pomocy *de minimis*, Dz.Urz. UE L 379 z 28.12.2006 r.
- Rozporządzenie Komisji (WE) nr 69/2001 z 12 stycznia 2001 r. w sprawie zastosowania artykułu 87 i 88 Traktatu WE w odniesieniu do pomocy w ramach zasady *de minimis*, Dz.Urz. UE L 10 z 13.01.2001 r.
- Rozporządzenie Komisji (UE) nr 1407/2013 z 18 grudnia 2013 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy *de minimis*, Dz.Urz. UE L 352 z 24.12.2013.
- Spychała M., 2014, *Wielkość i struktura pomocy de minimis w Polsce w okresie kryzysu finansowego*, STUDIA OECONOMICA POSNANIENSIA, vol. 2, no. 6 (267), s. 96-112.
- Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE, C 83/47 z 30 marca 2010.
- Unowocześnienie unijnej polityki w dziedzinie pomocy państwa*, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Bruksela 8 marca 2012 r., COM (2012) 209 final.
- Woźniak B., 2010, *Instrumenty i instytucje udzielania pomocy publicznej w Polsce*, Finanse i Marketing, nr 4 (53), s. 152.